

Beweging voor radicale ecologie

AARDE-WERK-BRIEF

Driemaandelijks tijdschrift

Winter 2017

Aardewerk vzw

Beweging voor radicale ecologie
Korte Herendaalstraat 8
B-3210 Lubbeek

00 32 (0) 16 23 60 16

info@aardewerk.be

www.aardewerk.be

RPR Leuven 0470.247.882

Verantwoordelijke uitgever: Jeanneke van de Ven,
Korte Herendaalstraat 8, B-3210 Lubbeek
Redactie: Jonas Van der Slycken en Jeanneke van de Ven
Typografie: Kathy Masolyn en Jonas Van der Slycken

INHOUDSOPGAVE

Redactioneel voorwoord	Jonas Van der Slycken	3
De vergeten denker voor de Aarde	Brian Morris	5
Weg!	Joris Capenberghe	8
Hoe de voor Afrika levensnoodzakelijke voorraden vis gestolen worden van de lokale bevolking om er in de westerse industriële kwekerijen varkens en kippen mee te voederen.	Jim Wickens	11
Peak oil 2.0. De vraag droogt op	Tom Kenis	14
23 dingen die ze je niet vertellen over het kapitalisme	Lode Vanoost	18
Cartoon	Schrank	21

Aarde-Werk wil een ontmoetingsplaats zijn voor mensen die op zoek zijn naar leefwijzen die minder vervreemdend, verkwistend, gehaast en dwangmatig zijn, en die ecologisch meer duurzaam, samenhorig, rechtvaardig en vreugdevol zijn.

De opname van een artikel in de *Aarde-Werk-Brief* impliceert niet noodzakelijk de volledige inhoudelijke instemming van de redactie. Het betekent wel dat de tekst nuttig bevonden werd als bijdrage aan de radicaalecologische ideeënonwikkeling.

Een afdruk van of uittreksel en overname uit de *Aarde-Werk-Brief* mag slechts geschieden mits bronvermelding en schriftelijke toelating vooraf van Aardewerk vzw en de auteur.

Waarde abonnee

Het nieuwe jaar was amper goed en wel gestart of het was al tijd voor 'Fat Cat Wednesday' in het Verenigd Koninkrijk. Topbestuurders hadden dit jaar zelfs geen drie dagen nodig om evenveel te vangen als de gemiddelde werknemer gedurende het hele jaar 2017 zal verdienen. In ons land woedt de discussie over loonplafonds eveneens – 290.000 euro voor de CEO van de NMBS en 650.000 euro voor de bazen van twee niet nader genoemde beursgenoteerde bedrijven. Daarnaast was er de hetze rond bijklussende politici en Peter De Roover, parlementariër, die een studie wil laten uitvoeren om een objectief oordeel te hebben over wat een goed loon is voor politici. Naast inkomens, blijken ook de vermogens op internationale schaal bijzonder scheef verdeeld. Oxfam Solidariteit becijferde dat de rijkste 8 mannen evenveel bezitten als de armste 3.6 miljard mensen en dat de rijkste 1% van de wereldpopulatie evenveel bezit als al de anderen samen.

Het is in elk geval duidelijk dat deze precedentes de debatten over een maximuminkomen en een loonspanning (de verhouding tussen het hoogste en laagste inkomen binnen een organisatie) extra wind in de zeilen geven. Je kan je immers afvragen of iemand aan het hoofd van een overheids- of privébedrijf meer verdient dan iemand die verantwoordelijk is voor het bestuur van een land (cfr. de premienorm) of de verhouding tussen het hoogste en laagste loon binnen een organisatie hoger dient te zijn dan twintig (verdubbelen en een nulletje bij – eenvoudig toch?). Door zo te snoeien in status- en opvallende consumptie en door het afknotten van fenomenen zoals 'keeping up with the joneses', kunnen de sociale gelijkheid en ecologische draagkracht er enkel wel bij varen. Twee van Ha-Joon Changs "23 dingen die ze je niet vertellen over het kapitalisme", sluiten hier naadloos bij aan: "managers in de VS worden te veel betaald" en "de meeste mensen in rijke landen worden meer betaald dan zou moeten", zoals je kan lezen in de boekrecensie in deze nieuwsbrief.

Het is echter niet allemaal kommer en kwel wat het nieuwe jaar bracht. In eigen land gaat de strijd om het Essersbos in Genk en Zonhoven verder. Een crowdfundingactie van Natuurpunt, BOS+ en Bond Beter Leefmilieu bracht maar liefst vijf maal zoveel geld op als initieel gepland. Zo kan dit prachtige bos, 'beschermd' binnen Natura 2000, via justitiële stappen werkelijk gevrijwaard worden – wat uiteraard plotsklaps tevens de werkgelegenheid in het rechterlijke apparaat ten goede komt. In Antwerpen viel ook een hoopvol signaal te bespeuren. Manifestanten van aller lande verzamelden onder leiding van de 11 maart-beweging om te ijveren voor een andere – 100% hernieuwbare – stroom door de kerncentrales van Doel (en Tihange) niet langer te verlengen maar zo snel mogelijk te sluiten. Inderdaad, 11 maart 2011 was de datum waarop de kernramp in Fukushima plaatsvond.

Verder kom je in deze nieuwsbrief ook meer te weten over hoe het gesteld is met de overexploitatie van visbestanden, voornamelijk voor de kust van West-Afrika. Dit artikel over visdiefstal toont dat de beperkende factor niet langer het aantal (high-tech) vissersboten is, maar dat het de visbestanden zelf zijn die onder serieuze druk staan. Bovendien onderstreept dit stuk het belang van een campagne zoals Dagen zonder Vlees (& Vis) en hoe op een mondiale voedselmarkt alles onderling verweven of verstrikt is. Al het bij ons geslachte vlees (driehonderdnegentien miljoen stuks anno 2016 om precies te zijn) is immers zowel inefficiënt – want intensief – als rivaal (de aardpeer die ik eet, kan iemand anders niet langer opeten). Voedsel dat hier gekweekt is met vis gevangen voor West-Afrikaanse wateren kan niet langer dienen om op de oorspronkelijke plek in levensnoodzakelijke absolute behoeften te voorzien.

Joris Capenberghs reflecteert in deze brief over hoe reizen doorheen de eeuwen helemaal anders geworden is: van kooplieden, zeevaarders, ontdekkingsreizigers tot reizigers uit verplichting (bannelingen), voor hun plezier (toeristen) of uit noodzaak (vluchtelingen). Tom Kenis brengt een stand van zake over piekolie. Oh en onze nieuwsbrief beginnen we met de herontdekking van Lewis Mumford, de vergeten denker voor de Aarde.

Wij zijn bovendien verheugd om u het *zomerweekthema* te kunnen meedelen: 'Over GGO-patatten, landbouwwetenschap en politiek'. Vertrekkende van de concrete casus van GGO-aardappelen zullen Barbara Van Dyck, Anneleen Kenis, Lien Vrijders en Nina Holland toelichten hoe wetenschapsbeoefening en politiek hiermee vervlochten zijn en zullen we ontdekken welke andere wegen ingeslagen kunnen worden. Detailinformatie kan u terugvinden in de bijgevoegde brochure.

Tot slot volgt een dienstmededeling voor de abonnees op en de liefhebbers van onze papieren nieuwsbrief. Mensen die ook graag in 2017 het echte bundeltje ontvangen om offline de Aarde-Werk-Brief in alle gemak te doorgronden, worden vriendelijk verzocht om hun abonnement te hernieuwen. Een winter-, lente-, zomer- en herfstbrief worden u toegezonden door € 15 over te maken op rekening BE95 5230 8031 4358 ten name van Aardewerk vzw onder vermelding van '*Abonnement Aarde-Werk-brief*'. Voor buitenlandse geadresseerden bedraagt het abonnementsgeld 20 €.

Wij wensen u een fijne lezing van deze winterbrief.

Jonas Van der Slycken

March 2017

Aardewerkagenda

18/3: Ullrich Melle – De plaats van de mens in de natuur & diepe ecologie

22/4: Roger Jacobs – De sociale ecologie van Murray Bookchin

13/5: Anneleen Kenis – Eco-feminisme

9/6-11/6: Kapitalisme versus Kleinschaligheid ('t Kasteeltje, Wijgmaal)

- Roger Jacobs – 'Kapitalisme': de Grote Transformatie
- Marius de Geus – De noodzaak van Krimp en het belang van Vrijwillige Eenvoud
- Greet Heylen – 'Geluk in eenvoud: op het kruispunt van duurzaamheid en spiritualiteit'

1/8–8/8: Zomerweek in Moulin de Belle Meuse, Bérismenil (La Roche-en-Ardenne)

Heb je een les gemist? Wil je graag een uiteenzetting opnieuw horen of leer je graag een nieuw onderwerp kennen? Ter herinnering: Aardewerkers die de volledige tweejarige opleidingscyclus doorliepen, hebben de mogelijkheid om een losse lesdag (bijdrage €15) of een weekend(dag) (meer info is via mail te bekomen) mee te volgen. We hopen je te mogen verwelkomen en verder samen te werken aan een uitweg uit de sociaal-ecologische crisis. Graag even verwittigen via info@aardewerk.be.

De vergeten denker voor de Aarde

Brian Morris roept op tot herontdekking van Lewis Mumford, milieu-visionair

Ongeveer veertig jaar geleden schreef een jonge Britse journaliste, Anne Chisholm, een boek getiteld "Philosophers of the Earth". Het werk bevatte haar gesprekken met een aantal belangrijke ecologen, zoals Fraser Darling, Charles Elton, Edward Wilson en Barry Commoner. Chisholm opende haar boek met de volgende woorden: "Van alle wijze mannen van wie het denken en schrijven de voorbije jaren bijgedragen heeft om het pad te effenen voor de milieurevolutie, is de Amerikaanse filosoof en schrijver Lewis Mumford wellicht de belangrijkste."

Chisholm leidt haar boek dan ook in met een citaat van Mumford: "Alle denken die naam waardig kan niet anders dan ecologisch zijn."

Toch beschrijft Ramachandra Guha Mumford nu als de 'vergeten' Amerikaanse milieuactivist. Hij verdient beter.

Lewis Mumford (1895-1990) was een buitengewone man. Hij was een renaissancefiguur en één van de laatste publieke intellectuelen – radicale geleerden met een brede eruditie en wijsheid, die in een heldere stijl voor het grote publiek schreven. Hij was een eerder zelfstandige 'eenzame denker'. Als pleitbezorger voor een libertijnse en gemeenschapsgerichte politiek, verzette hij zich altijd tegen het industrieel kapitalisme, "de verering van de machine" en de politiek van de natiestaat. Hij beschreef de Westerse politieke cultuur als een feitelijke aanbidding van de eigen "heilige drieuldigheid" zijnde "techniek, geld en materialisme". Hij was een fervente anti-fascist en verzette zich tegen nucleaire bewapening, de anti-communistische heksenjacht van Joseph McCarthy en het imperialisme van de VS, meer bepaald de militaire betrokkenheid van de VS in Vietnam.

Mumford was een productieve schrijver, auteur van meer dan dertig boeken en meer dan duizend artikels en recensies met een brede waaier aan onderwerpen – architectuur, regionale planning, Amerikaanse cultuur, literaire kritiek en culturele antropologie. Zijn magnum opus draagt de toepasselijke titel "The Renewal of Life". Het beschrijft een ecologische geschiedenis van de Westerse beschaving in al zijn culturele complexiteit en bevat vier inhoudelijke volumes: *Technics and Civilization* (1934), *The Culture of Cities* (1938), *The Condition of Men* (1944) en *The Conduct of Life* (1951).

Mumford wilde vooral de ontwikkeling van een ecologische wereldvisie in de Westerse cultuur volgen en zijn eigen concept van een "organische filosofie" uiteenzetten. Het is van belang te vermelden dat degenen die hem het sterkst beïnvloed hebben – de geleerden die hij het meest bewonderde – allemaal biologisch geïnspireerde geleerden of pionier-ecologen waren: George Perkins Marsh, Peter Kropotkin, Henry David Thoreau, Patrick Geddes (in het bijzonder), William Morton Wheeler, C. Lloyd Morgan, Henri Bergson en Alfred North Whitehead.

Samen met geleerden als Edmund Husserl en Erich Fromm, benadrukte Mumford dat er sprake is van een wezenlijke paradox in het hart van het menselijk leven, aangezien er een inherente dualiteit aanwezig is in het sociale bestaan, namelijk dat mensen een intrinsiek deel van de Natuur zijn, terwijl we tegelijkertijd, door onze bewustzijnservaringen en symbolische cultuur, op een bepaalde manier gescheiden zijn van de Natuur. Mumford schreef dat mensen altijd een "tweeledig" leven leiden. We leven zowel in een natuurlijke wereld als in een "symbolische wereld" die we hebben gebouwd binnen de natuur zelf.

Anders dan veel sociale theoretici en radicale humanisten verloor Mumford, hoewel hij altijd het belang van de menselijke cultuur onderstreepte, nooit uit het oog dat mensen in essentie organische wezens zijn. De sleutelconcepten van Mumfords organisch

humanisme zijn daarom heelheid, ontstaan, dynamische balans, autonomie en creatieve continuïteit.

Van daaruit gaf hij rake kritieken niet alleen op de Cartesiaanse mechanistische filosofie – die hij als wezenlijk anti-leven beschreef – maar ook op de gedragspsychologie, het existentialisme en het logisch positivisme, en dat net op het moment dat deze benaderingen hun hoogdagen beleefden.

Als dialectisch denker was Mumford altijd gekant tegen het construeren van radicale tegenstellingen – tussen verandering en stabiliteit, tussen antropocentrisme en biocentrisme, tussen menswetenschappen en exacte wetenschappen, of tussen individu en maatschappij. Mumford legde nadruk op het belang van een sociaal leven en legde tegelijk een evenwaardige klemtoon op de autonomie van de individuele persoonlijkheid, en uiteindelijk van alle organismen in het levensweb.

Hij omarmde de evolutietheorie van Darwin en verklaarde dat mensen een product van natuurlijke evolutie waren en (in tegenstelling tot Descartes) dat er bijgevolg geen radicale tweedeling bestond tussen mensen en de natuurlijke wereld of meer bepaald andere levensvormen. In navolging van Darwin benadrukte Mumford dat de wereld – de natuur – geen machine is, maar een evolutionair proces dat alleen begrepen kon worden door een organische, ontwikkelingsgerichte manier van denken en een holistische (relationele) kennistheorie. Dit beschreef hij als een "organische filosofie".

Hoewel Mumfords geschriften warm onthaald werden door ecoprimitivisten vanwege zijn scherpe kritiek op het industrieel kapitalisme en de "megamachine", is het belangrijk te erkennen dat Mumford nooit anti-technologie, anti-stad of anti-wetenschap was. Hij beklemtoonde altijd het belang van de stedelijke beschaving. Noch maakte hij een fetisj van het 'wildernis' concept maar benadrukte eerder, zoals Rabindranath Tagore en René Dubos, de positieve en creatieve aspecten van de menselijke interacties met de natuur en het belang van vermenselijkte en culturele landschappen die in realiteit de leefomgeving van de meeste mensen vormen.

Mumford hamerde altijd op het belang van diversiteit en de noodzaak om een ecologische gevoeligheid te ontwikkelen en te voeden. Om die reden vond hij het belangrijk om wildernisgebieden (natuurlijke landschappen), het platteland (culturele landschappen zoals oude bossen, parken, weiden, tuinen en akkers) en stedelijke 'settings' te ontwikkelen en te bewaren. Het dorp en de stad dienen ingeperkt te worden, op maat aangepast aan de menselijke noden en het menselijk welzijn, terwijl tegelijkertijd een natuurlijke (groene) dimensie in de stedelijk context aangebracht of hersteld moet worden. Mumford beweerde altijd dat mensen daarom een bewustzijn van "actief partnerschap" of "kameraadschap" met de natuurlijke wereld moeten ontwikkelen. Religie definieerde hij als een gevoel van "gemeenschap met alle leven".

In een tijd waarin kapitalisme nog altijd triomfeert en condities creëert die angst en onzekerheid, sociale ontwrichting, grote economische ongelijkheden en een politieke en ecologische crisis veroorzaken, blijven de organische filosofie van Lewis Mumford en zijn suggesties voor een radicale sociale verandering, die hij noodzakelijk achtte voor de "hernieuwing van het leven", absoluut relevant voor een hedendaagse politieke ecologie.

We mogen Mumford niet vergeten.

Brian Morris

Bron: Resurgence & Ecologist: January/February 2017 No. 300

Dit artikel verscheen eerder in Resurgence & Ecologist issue 300, January/February 2017. Alle rechten van dit artikel zijn voorbehouden aan The Resurgence Trust. Om een exemplaar van het magazine te kopen, meer artikels te lezen of the Trust te ontdekken, bezoek www.resurgence.org.

AARDE-WERK-BRIEF • WINTER 2017

Brian Morris is professor emeritus Antropologie aan het Goldsmiths College, Universiteit van Londen en is auteur van *Pioneers of Ecological Humanism* (Book Guild, 2012).

Vertaling: Ilse Steen

Weg!

Volgens Lao Tse dient een wijze niet te reizen. De wereld is immers overal hetzelfde. Dat is een diepe wijsheid. Het is vooral ook een wijsheid van wie in huizen woont en in dorpen leeft. Van veeboeren of landbouwers die dieren houden of de grond bewerken en daarom best niet te lang hun erf achterlaten. Eeuwenlang leefde het merendeel van de mensheid naar deze wijsheid. Het verre, de andere wereld bestond alleen in de verbeelding en in verhalen die zeelieden, ontdekkingsreizigers, rondtrekkende militairen en kooplieden verspreidden.

Het gros van de bevolking ging in een heel leven slechts een paar keer op pad. Meestal te voet en in weinig comfortabele omstandigheden. In de middeleeuwen was dat vaak een pelgrimstocht – wat meteen een religieuze, haast rituele inbedding gaf aan het avontuur. Of je ging als jonge gezelschap op weg om uiteindelijk ergens – in een of andere kunst of ambacht – bij een meester in de leer te gaan. Er waren natuurlijk ook de jaarmarkten en kermissen in naburige dorpen of steden. Maar die geregeld weerkerende, korte tochten kun je bezwaarlijk reizen noemen. Ze waren vooral economisch van aard en dienden om elders – ver genoeg van de nabije familie – een geschikte huwelijkspartner te vinden.

Tot voor kort was de mentale horizon van de meeste mensen beperkt. Die strekte zich uit tot een straal van enkele kilometer rond de plek waar ze van generatie op generatie woonden. In zekere zin geldt dit ook voor traditionele nomaden. Zij trekken niet – zoals wel eens ten onrechte wordt gedacht – lukraak rond, maar volgen aloude paden en patronen. Stapsgewijs bewegen ze, op het ritme van de seizoenen, mee met de kudde dieren waarvan ze leven.

Tot er plots verandering kwam in al deze traditionele leefwijzen. De gesloten wereld van het vertrouwde nomadische of sedentaire bestaan brak open. Met de ontdekking en de kolonisering van de wereld vanuit Europa – zo'n vijfhonderd jaar terug – begon wat we vandaag 'mondialisering' noemen. Handel, nieuwe transportmiddelen en een ander mens- en wereldbeeld verruimden de horizon drastisch. Vanaf de 18de eeuw – met de Verlichting, de industrialisering en de opkomst van een kapitalistische, burgerlijke samenleving – groeide bij de geletterde, intellectuele elite het verlangen om de wereld zelf te exploreren en met eigen ogen te zien. Want reizen verbreedt en verdiept ook de innerlijke horizon, zo luidde de redenering. De moderne mens was geboren.

Sindsdien valt de wereld niet meer buiten, maar *binnen* ieders horizon. Vandaag geldt nog steeds: naarmate *mijn* wereld verruimt, wordt de wereld kleiner. Dat is het adagium van de hedendaagse reiziger of toerist, die ruimtes, vergezichten, culturen, natuur... – weliswaar tegen betaling én altijd binnen een kort tijdsbestek – consumeert en verteert.

Trein en stoomschip maakten reizen makkelijker, comfortabeler en betaalbaar. Tot de tijd van Thomas Cook in de jaren '40 van de 19de eeuw was reizen het privilege van aristocraten en rijke bourgeoisie. De *Grand Tour* – vooral naar wat er nog restte van de antieke, mediterrane wereld – bood hen een ingrijpende ervaring die hen als persoon vormde en culturele bagage voor het leven gaf. Want de meeste reizigers kwamen na hun omzwervingen terug thuis. Met nieuwe indrukken en ideeën.

In de jaren '60 van de vorige eeuw zorgde het vliegtuig voor een ware revolutie. Iedereen in het Westen – en later ook Japanners, Russen, Indiërs, Arabische sjeiks, Chinezen en vele anderen – kreeg de mogelijkheid en het recht om te reizen. Dank zij onze paspoorten en creditcards mogen we massaal de hele wereld doorkruisen. De democratisering van het reizen leidde echter ook tot de teloorgang van de 'kunst van het

reizen'. Traag maar grondig werd ingeruild voor snel, veel en vluchtig. En zo werd savouren consumeren – ontspanning, een vrijblijvende belevenis.

In *La vie en chemin de fer* uit 1861 beschrijft de socialist avant la lettre Benjamin Gastineau de weldaden van het nieuwe reizen: 'Overall zaait de reiziger op zijn weg de rijkdom van zijn hart en zijn verbeelding uit; aan iedereen geeft hij zijn goede boodschap [...]. Hij spreekt de werkman moed in, en de onwetende haalt hij uit zijn sleur, de vernederde verheft hij.' Dit blinde optimisme over de reis als ontsluiting en bevrijding van de wereld waar iedereen alleen maar beter van wordt, kunnen we *anno* 2015 niet meer delen. Tenzij je misschien als vluchteling uit Somalië, Syrië of Afghanistan vertrekt, in de overtuiging nooit meer terug te keren.

Wij ondernemen vandaag veel meer buitenlandse reizen, al worden ons hart en ons verstand er nog nauwelijks door beroerd of gevoed. Het wereldwijde toeristische bedrijf lijkt vandaag eerder op het verplaatsen van weldoervoede lichamen van hier naar daar (en weer terug). Maar op welk exotisch strand, in welke cultuurstad of rimboe je ook terecht komt, avontuur, pret en luxe zijn verzekerd. Het internationale toeristische verkeer overschrijdt volgens de World Tourism Barometer inmiddels het miljard per jaar.

Hiertegenover staan de talloze vluchtelingen, asielzoekers en staatlozen die op streng bewaakte, gesloten grenzen stuiten. Zij hebben alleen maar gammele roeibootjes, hun vege lijf en de dubieuze trukendoos van mensensmokkelaars om tot bij ons te komen. De Vluchtelingenorganisatie van de Verenigde Naties – met haar zetel (ironisch genoeg) in het zorgeloze Zwitserse Genève – stelde eind 2014 dat het aantal mensen wereldwijd op de vlucht voor oorlog, onrecht of geweld, de zestig miljoen is gepasseerd. Daarbij is één derde het land ontvlucht, onder wie vier miljoen Syriërs. Bijna veertig miljoen mensen zijn ontheemd en op de vlucht in hun eigen land.

Je land kwijtraken of je vertrouwde wereld voorgoed verliezen, je kunt het je als toerist maar moeilijk voorstellen. Voor ons lijkt het allemaal hetzelfde, maar er is wel duidelijk een verschil tussen een balling, een vluchteling, een uitgewekene en een emigrant, zoals de Palestijns-Amerikaanse literatuurwetenschapper en politieke activist Edward Said in zijn vermaarde essay *Reflections on Exile* [1984] me ooit leerde. Een balling is – zoals hij het toelicht – ongetwijfeld de meest 'tragische thuisloze'. Wie – al dan niet op eigen kracht – *moet* vertrekken, is sowieso opgezaald met een 'beschadigd leven'. Ook Albert Einstein, de Duits-Amerikaanse, joodse politieke filosoof Hannah Arendt en vele Sovjetdissidenten waren jarenlang staatloos en konden hiervan meespreken.

Wie ooit *echt* vertrokken is, komt *nooit* meer thuis. Stel je voor: je komt ergens terecht, je raapt de brokstukken van je leven samen en krijgt – in het beste geval – de nodige papieren. Je richt er een woonplek in en begint opnieuw. Maar emotioneel blijf je dakloos. Je voelt je uitgesloten of verstoten in een wereld, waar je altijd een vreemde zult blijven. Het hoeft geen verbazing te wekken dat de meeste 20ste-eeuwse ballingen vaak romanschrijvers, schakers en intellectuelen waren. 'De leefwereld van een balling is logischerwijze onnatuurlijk en deze onwerkelijkheid lijkt op fictie,' merkt Edward Said terecht op.

En hij gaat verder: 'Ballingschap is in de realiteit een verschrikkelijke ervaring. Het is de niet te herstellen kloof die onvrijwillig is ontstaan tussen een mens en de plek waar hij is geboren, tussen wie hij voor zichzelf is en zijn echte thuis: de diepe treurigheid ervan kan nooit worden overwonnen. En hoewel het natuurlijk zo is dat literatuur en geschiedenis heldhaftige, romantische, glorieuze en zelfs zegevierende momenten in het leven van een balling bevatten, dien je te bedenken dat dit niets anders dan inspanningen zijn om over het verlamdende verdriet van de vervreemding heen te komen. De wapenfeiten als balling worden voortdurend ondermijnd door het verlies van iets wat je

voor altijd hebt achtergelaten.’ Dat geldt evenzeer voor het grootste deel van de stroom vluchtelingen en asielzoekers vandaag. Ze zijn vogelvrij en stemloos.

Sommige groten in de geschiedenis winnen hun oorlogen en groeien nog tijdens hun leven uit tot een held. Tot het tij en de wereld zich tegen hen keert. Napoleon verloor tweehonderd jaar geleden in Waterloo en werd voorgoed verbannen naar een eiland in het midden van de Atlantische Oceaan. Anderen ontvluchten sindsdien massaal het geweld, het onrecht en de oorlog in hun land. Ontheemd en vaak uit hun huis verdreven, leveren zij hun dagelijkse strijd en trachten te overleven. Velen raken onderweg verstrikt, verdwalen of vallen – soms letterlijk – uit de boot. Toch weten jaarlijks tienduizenden Europa te bereiken, maar vinden er geen bestemming.

Lao-Tse kon het destijds niet voorzien: de wereld is niet langer overal hetzelfde. Of zoals een jonge Afghaanse vluchteling me onlangs zei: ‘Emigreren is vallen en opstaan richting het onbekende. Je past je aan, je gaat ertegen in, of je gaat eraan ten onder. [...] Wij namen ooit de route van de wanhoop. Jullie hebben makkelijk praten, maar ons rest er geen keuze: er is geen weg terug.’

Op 20 juni jl. was het – naar jaarlijkse gewoonte – Wereldvluchtelingendag. Voor de meesten van ons die straks op reis vertrekken, ging deze dag ongemerkt voorbij. Maar rusteloos en onbeschermd staan op dit moment meer dan twintig miljoen kinderen – overal ter wereld – aan een onzeker begin van hun leven. Voor hen staat reizen gelijk aan vluchten. Als opgejaagd wild. Achthonderdduizend Nigeriaanse en een miljoen Syrische kinderen op de vlucht schreeuwen om onze aandacht en hebben recht op een thuis, onderwijs, een veilige speelruimte en een toekomst. Voor hen is stilte geen optie.

Ghoy, donderdag 2 & dinsdag 7 juli 2015

Joris Capenberghs

Bron: Waerbeke: 15 juli 2015: <http://waerbeke.be/columns/joris-capenberghs/99-weg>

Joris Capenberghs is cultuurhistoricus en antropoloog. Hij is als stafmedewerker verbonden aan Waerbeke vzw, een sociaal-culturele beweging in Vlaanderen en Brussel. Deze organisatie ijvert voor de vrijwaring en ontwikkeling van stilte, rust en ruimte ‘als voorwaarde tot leefkwaliteit’ en tracht zoveel mogelijk personen, plekken en praktijken rond dit thema met elkaar te verbinden.

Hoe de voor Afrika levensnoodzakelijke voorraden vis gestolen worden van de lokale bevolking om er in de westerse industriële kwekerijen varkens en kippen mee te voederen.

Exclusief: Door de hoge vlucht van de wereldwijde vleesconsumptie kapen buitenlandse bedrijven in West-Afrika de omega 3-rijke visvoorraden, die daar een levensbelangrijke lokale voedselbron vormen, weg om industrieel gekweekte dieren – en dus de bevolking van meer welvarende landen – te voeden.

“We hebben geen goud, olie of diamanten, de zee is de enige hulpbron die ons land heeft,” zegt Mariane Tening Ndiaye, vishandelaar en hoofd van de vereniging van vrouwelijke visrokers, terwijl ze me rondleidt over haar terrein achter de markt. Laag opgehangen plateaus vol schoongemaakte vis en zwartgeblakerde ovens strekken zich uit in de verte, de lucht zwaar van de geur van rottende ingewanden.

Deze plek is één van de twee visrokerijen in Joal, een kuststad 110 kilometer ten zuiden van de Senegalese hoofdstad Dakar. Ze maakt deel uit van een visindustrie die landelijk bijna een miljoen mensen tewerkstelt en een veelvoud daarvan over heel West-Afrika van gedroogde vis voorziet.

“Vijfhonderd vrouwen doen hier zaken,” zegt Ndiaye. “Wij zorgen voor een inkomen om onze kinderen te voeden, huizen te bouwen, te investeren in pirogues (prauwen) voor onze mannen. Wij hebben de touwtjes in handen.”

Ndiaye en haar collega visrokers worden echter geconfronteerd met een onverwachte nieuwe bedreiging voor hun broodwinning, komende van industriële kwekerijen aan de andere kant van de wereld.

Vlakbij ons kraken walkietalkies aan de riemen van bewakingsagenten die rond-de-klok instaan voor de bescherming van een controversiële, door Russen gesteunde vismeelfabriek die momenteel in de stad wordt gebouwd. De laatste jaren verrezen een dozijn vismeelfabrieken langs de Senegalese kust. En er blijven ondernemers met bouwplannen in de regio neerstrijken, in hun zoektocht naar goedkope sardines en haring (sardinella) die ze tot vispoeder kunnen verwerken en als diervoeding exporteren.

“Wij vrouwen proberen tegen hen op te boksen,” zegt Ndiaye. “De prijs die we in de haven voor vis moeten betalen is gestegen sinds de bouw van de vismeelfabrieken.”

Het merendeel van het vlees en de vis die in Westerse winkelrekken ligt, is gekweekt op basis van een dieet met daarin kleine maar levensnoodzakelijke hoeveelheden vismeel en -olie. De visolie- en vismeelindustrie is jaarlijks goed voor 60 percent van de wereldwijde aanvoer van vinvis (bot- en kraakbeenvis in tegenstelling tot schelpdieren). Ze vertegenwoordigt veruit de grootste visserijsector op de planeet, terwijl paradoxaal genoeg consumenten daarvan het minst op de hoogte zijn.

Schotse zalm is afhankelijk van vismeel en -olie in zijn dieet, net zoals miljarden kippen en varkens. Tientallen jaren kon de industrie rustig haar gang gaan en verwerkte ze verse vis tot veel kleinere hoeveelheden vispoeder en -olie. De industrie deed hard haar best publieke controverse te vermijden door veevoer te produceren uit visvoorraden die niet voor menselijke consumptie geschikt of gewenst waren.

In Peru en Chili werd in 2015 alleen meer dan twee miljoen ton ansjovis en makreel gevangen. In Thailand wordt vismeel gemaakt van de ongewenste bijvangst van treilers, met als verantwoording dat ze zo niets verspillen.

De sterke toename van de vleesconsumptie wereldwijd (en bijgevolg de vraag naar goedkoop vlees) heeft de vraag naar vismeel en visolie de lucht in doen schieten en producenten zijn bijgevolg op zoek naar nieuwe, onontgonnen visvoorraden zoals de omega 3-rijke visscholen in de wateren van West-Afrika.

Wat deze evolutie zo verontrustend maakt, zeggen critici, is dat in Senegal en over die hele droogtegevoelige regio, mensen ook nood hebben aan het eten van sardines.

“Om de potentiële impact van vismeel goed te begrijpen, moet je een idee hebben van het belang van vis in een land als Senegal,” zegt dokter Alessane Samba, de belangrijkste maritiem wetenschapper van Senegal. “In mijn jeugd jaren aten we in ons dorp twee keer per jaar vlees, de rest van de tijd was er alleen maar vis,” zegt hij.

Vanuit een krap kantoor uitkijkend over de haven van Dakar, coördineert dokter Samba een onwaarschijnlijk netwerk van veldwerkers en vishandelaars, die hem dagelijks vanuit het hele land bellen om hem de dagprijs van vis door te geven.

“Dit is veruit de beste indicator die we hebben voor de hoeveelheid vis die gevangen wordt,” zegt hij, “en ik kan u zeggen dat de prijzen gestaag stijgen.”

De cijfers zijn alarmerend: volgens hem is de geschatte hoeveelheid aan biomassa in Senegalees water gedaald van 1 miljoen ton naar 400.000 ton.

Tegenwoordig worden de supertreilers - “monsters” noemt dokter Samba het - uit de Senegalese wateren geweerd en zijn de bodemtreilers, die ondiepe bedden afschrapen op zoek naar garnalen en kostbare bodemvis, ook onder controle van de Senegalese overheid gebracht.

Maar de visaanvoer blijft verminderen - en snel - ondanks het groeiend aantal boten dat hen probeert te vangen. “Onze visgronden zijn in vrije val en tegelijk willen ze vismeelfabrieken bouwen?” vraagt dr. Samba.

“We kunnen ons ons eigen voedsel niet meer veroorloven”

Elke namiddag komen op een smerig stukje zand in Joal de handelsroutes heel kort samen. Paarden en karren stampen over het strand langs rijen ongeduldig geparkeerde frigotrucks. Ze vormen het decor voor een caleidoscoop aan beltonen, druipende vis en hevige onderhandelingen. West-Afrika leunt op dergelijke vismarkten, hun gonzende handelaars bevoorraden miljoenen bewoners met proteïnerijke gedroogde vis.

Maar slechts meters van de markt begint de visschaarste te nijpen.

Ik ontmoet Binete terwijl ze haar waren uitstalt in een naburig steegje, twaalf bolstaande en met bloed besmeurde sardines voorzichtig gerangschikt op een half lege schaal aan haar voeten. “Elke dag stijgt de prijs een klein beetje,” vertelt ze me. “Dat betekent dat ik het me steeds minder kan permitteren om vis te kopen om te verkopen, laat staan om te eten.”

Zij is niet de enige. Het Wereld Voedsel Programma schat dat al bijna 50 % van het huishoudbudget in Senegal aan voeding besteed wordt, mede door een regionale voedselschaarste die dramatisch piekt aan de grens met buurland Burkina Faso. Dit land

is een belangrijke afzetmarkt voor de afnemende voorraden sardines van Senegal en één van de hongerigste landen op aarde, gerangschikt op de 183ste van 188 plaatsen in de Ontwikkelingsindex (HDI) van de VN.

Het is deze voedselschaarste die experts alarmeert. Vismeelfabrieken in Senegal produceren gemiddeld maar 200 kg vismeelpoeder van 1 ton verse vis, proteïne die eigenlijk bestemd was voor de bewoners van de hongerigste regio's op aarde.

"Het is gewoon niet te geloven," zegt Ahmed Diame, een oceaan-campagnevoerder van Greenpeace, als hij bedenkt dat de vis van zijn land gebruikt wordt om kippen aan de andere kant van de wereld vet te mesten. "We hebben één van de rijkste visgronden in West-Afrika en toch is de visconsumptie per persoon aan het dalen. Hoe kun je dit verklaren?" vraagt hij geërgerd.

Economie, competitie en een mogelijke revolutie?

Sardinella's zijn zoutwatervissen die meebewegen met temperatuurschommelingen en planktonstromen. In West-Afrika migreren de scholen al eeuwenlang elke zomer tussen Senegal en Mauritanië. De laatste jaren begonnen wetenschappers echter een verschuiving te merken door de opwarming van het zeewater. Elke zomer trekken de visscholen verder weg van Senegal, richting Marokkaanse wateren.

Volgens experts is het probleem dat zowel Mauritanië als Marokko zich haasten om de waardevolle sardines op te jagen om ze ook tot vismeel te kunnen verwerken.

Er zijn intussen al 28 vismeelfabrieken in Mauritanië, twee keer zoveel als in Senegal, en in de komende jaren zijn er nog een dozijn gepland door investeerders die in de regio neerstrijken om winst binnen te rijven ten koste van de nederige sardien. De belangrijkste visvoorraad van West-Afrika loopt gevaar te worden weggevaagd om dierenvoeding te produceren en een regionaal visbeleid om de voorraad te beschermen ontbreekt.

"Eenvoudig gesteld kan de voorraad de druk niet aan," zegt dr. Samba, er stiller aan toevoegend, "In een land als Senegal staat zonder sardines een revolutie voor de deur".

Jim Wickens

Bron: The Independent: 17 september 2016: <http://www.independent.co.uk/news/world/africa/how-vital-fish-stocks-in-africa-are-being-stolen-from-human-mouths-to-feed-pigs-and-chickens-on-a7234636.html>

Vertaling: Ilse Steen

Peak oil 2.0. De vraag droogt op

Dagen te gaan voor de inauguratie van Donald Trump. Na de regering van Obama, met zijn nadruk op hernieuwbare bronnen, zetten milieuactivisten zich schrap. Ondanks het feit dat hij omringd wordt door fossiele brandstoftycoons en klimaatontkenners –hij is er zelf een- komt de opvolger van Obama te laat om de olie-industrie te redden. Om te begrijpen waarom, moeten we een stapje terug zetten in de tijd en kennis maken met een oude boeman.

Het leeuwendeel van de menselijke beschaving wordt aangedreven door een schijnbaar onuitputtelijke fontein goedkope olie en gas. Mensen gebruiken het goedje om zich te verwarmen, elektriciteit op te wekken in fabrieken, woningen, en ziekenhuizen, het opladen van iPhones, het heen en weer karren naar banen en, gezakt en verpakt, supermarkten. Tevens hangt zowat elk aspect van de voedselproductie ervan af. Het moderne leven draait op olie.

'Peak oil': een theorie zo oud als de olie-ontginning zelf

Al vanaf de start van het olietijdperk tobben economen over wat er zou gebeuren als de wereld op een dag zonder valt. De term 'peak oil' of piek olie werd in 1919 bedacht door David White, toen topgeoloog van de United States Geological Survey: "De productie zal binnenkort pieken, mogelijk binnen 3 jaar." Daarna voorzag hij een onomkeerbare inkrimping.

Met piek olie en daarmee gepaard gaande exorbitante brandstofprijzen dreigden ongekende dramatische gevolgen. In ontwikkelde economieën zouden werknemers in verre 'suburbs' niet langer in staat zijn hun werkplek te bereiken. Wereldwijd verwachtten piek olie doemdenkers gigantische problemen met de voedselvoorziening, sociale onrust, hongersnood, en uiteindelijk: gewelddadige conflicten. Een stormloop op de grootste en gemakkelijkst te ontginnen olievoorraden zouden binnen de kortste keren de wereld in vuur en vlam zetten. Kortom: een beschaving gebouwd op olie overleeft niet lang zonder olie.

Oefenrondje

In de realiteit kwam de productiepiek er in de Verenigde Staten tussen 1965 en 1971. De chaos bleef uit, maar het land werd nog afhankelijker van het Midden Oosten om haar grote auto's draaiende te houden. De korte, maar acute oliecrisis van 1973, van politieke eerder dan geologische aard, onderstreepte die afhankelijkheid verder. De schaarste duurde echter niet lang genoeg om van koers te doen veranderen.

Op mondiaal niveau, volgens de Amerikaanse Association for the Study of Peak Oil and Gas, piekte wereldwijd de ontdekking van nieuwe olievelden in vergelijking met hoeveel er geconsumeerd werd, reeds in de jaren '60. Het tempo van nieuwe ontdekkingen zou sindsdien enkel gedaald zijn. De Energy Watch Group, een (duurzame) energie denktank, beweert dat er sinds 1980 jaarlijks minder nieuwe olie ontdekt dan opgepompt wordt. Scientific American tenslotte verkondigde in 1998 "het einde van goedkope olie", en een absolute productiepiek "waarschijnlijk binnen 10 jaar."

Rode pil of zwarte pil

Voor een economisch-wetenschappelijke aangelegenheid heerst er over piek olie verrassend weinig unanimiteit. Verschillende benchmarks produceren verschillende scenario's over of en wanneer. Het gevaar schuilt dan ook voor een groot stuk in het psychologische aspect. Markten reageren vaak niet op feiten, maar op indrukken en

geruchten. Als er al over het onderwerp geschreven wordt, dan eerder fluisterend of onder de hoofding 'stadsmythes'. Als er paniek uitbreekt maakt het niet uit hoeveel olie er nog precies in de grond steekt. Als een 'self-fulfilling prophesy' schieten de prijzen omhoog, met alle ontwrichting en chaos van dien.

Ten tweede staan oliemaatschappijen erom bekend de door hun uitgebate bewezen reserves schromelijk te overschatten. Andere discrepanties komen voort uit de cijfers van OPEC, wier quotasysteem meer productie toekent aan landen met grotere reserves. Omgekeerd zijn oliemaatschappijen en olieproducerende landen er dan weer bij gebaat olie zeldzamer (dus duurder) te doen lijken dan in de realiteit.

Ten derde fluctueren ramingen van exploiteerbare reserves, op hun beurt onder invloed van de prijs. Als olieprijsen zakken, kunnen moeilijke reserves, pakweg die onder de Noordpool, of in Canadese teerzandolie, niet met winst uitgebaat worden. Oliemaatschappijen zijn verplicht zulke schijnreserves uit de door investeerders uitgeplozen boekhoudingen te schrappen. In 2016 beschuldigde de Amerikaanse kamer van koophandel o.a. ExxonMobil ervan dat niet te hebben gedaan.

Deze complexe wals van vraag en aanbod maakt het nagenoeg onmogelijk om precies te voorspellen wanneer het kostbare elixer op zal zijn. Piek olie, als het al bestaat, is niet statisch, maar lijkt continu te verschuiven, heen en weer in de tijd onder invloed van nauwelijks grijpbare factoren.

Plannen voor het ondenkbare

Intussen namen Amerikaanse beleidsmakers het zekere voor het onzekere. In de periode 1998-2001 leidde bezorgdheid over de mondiale olieproductie tot een serieus debat in politieke kringen over mogelijke contra-strategieën.

In 2000 meldde het Center for Strategic and International Studies dat het Midden-Oosten, in het licht van de dalende productie elders, in combinatie met de toenemende wereldwijde vraag, zijn productie zou moeten opdrijven met "bijna 80 procent tussen 2000 en 2020". Het rapport focuste op Irak en Iran als een mogelijke oplossing voor de voorspelde gapende kloof tussen vraag en aanbod.

In 2001 onderstreepte een studie gesponsord door het James Baker III Institute for Public Policy en de Council on Foreign Relations de noodzaak voor de Verenigde Staten om het voortouw te nemen bij de aanpak van een "te krap aanbod als gevolg van uitblijvende investeringen in nieuwe productiecapaciteit door genationaliseerde oliebedrijven en onstabiele regimes".

Irak werd bestempeld als een belangrijke 'swing producer'. De onaangeboorde capaciteit van het land moest en zou 'ontsloten' worden, koste wat kost. Het door olieveteranen gedomineerde Bush-Cheney presidentschap zette de idee om in beleid.

Between Iraq and a hard place

In zijn boek uit 2007; *The Age of Turbulence*, verklaarde de voormalige voorzitter van de Amerikaanse centrale bank Alan Greenspan: "Het bedroeft mij dat het politiek gezien moeilijk is te erkennen wat iedereen weet: De oorlog in Irak draaide grotendeels om olie." Het ging met andere woorden om een gewapend conflict om controle te verwerven over grote oliereserves in het licht van dalende mondiale voorraden; een schoolvoorbeeld van piek olie.

Het duurde veel langer dan gepland om Irak voldoende te stabiliseren en de olie-export te verhogen. Bovendien begon de stijgende bevolking van het land, aldus Mark C. Lewis, voormalig hoofd van energieonderzoek bij Deutsche Bank, net als andere Arabische olieproducerende landen, meer en meer olie zelf te consumeren die eigenlijk internationale markten moest ontlasten. Ironisch genoeg ging de 'piek olie-oorlog' van 2003 de zeer acute piek-olie-prijzen van 2008 vooraf.

Rommelhypotheken

In mei 2008 ging de prijs van een vat ruwe olie naar \$135. Dure olie was niet de oorzaak van de financiële crisis, maar een studie van de universiteit van Berkeley uit 2012 verbindt de verdubbeling van de olieprijs tussen eind 2006 en 2008 met hogere pendelkosten voor bewoners van steeds verder gelegen verkavelingen. Daardoor werden deze woningen minder waardevol. Hypotheken, vooral die van gezinnen met lagere inkomens, gingen kopje onder. Peperdure olie deed uiteindelijk de precare wiskunde van rommelhypotheken de das om.

Ondanks duizelingwekkende directe en indirecte subsidies voor de productie en consumptie van fossiele brandstoffen, zijn de economische argumenten voor alternatieve energiebronnen ijzersterk geworden.

Terwijl de gewelddadige gevolgen van de Irakoerlog in 2003 tot vandaag voortduren, gebeurde er iets onverwachts. Met bloed, zweet, en tranen kwam de Amerikaanse economie er na 2008 terug bovenop. De gekelderde olieprijsen niet. De hoge prijzen van voor de crisis brachten investeringen in complexe gaswinningsmethodes van tot dan oneconomisch geachte olie en gasvelden, maar ook in energie-efficiëntie en hernieuwbare energiebronnen zoals wind en zon. Tijdens de korte olieschok vijfendertig jaar eerder was al iets gelijkaardigs gebeurd. Toen keerde de wereld snel terug naar business as usual. Deze keer niet.

Nadat de Duitse regering in de late jaren negentig het voortouw nam met subsidies, is stroom uit zon en wind intussen goed op weg om zonder steun concurrentieel te worden in de meeste markten. De overgang, of *Energiewende* zoals dat bij de Oosterburen heet, was en is niet gemakkelijk.

Oude, gecentraliseerde nutsbedrijven vechten voor hun leven, soms tegen zichzelf, soms letterlijk tegen windmolens. Uitdagingen blijven, met name het economisch opslaan en managen van stroom uit niet-constante energiebronnen. Ondanks duizelingwekkende directe en indirecte subsidies voor de productie en consumptie van fossiele brandstoffen (\$5.300.000.000.000 per jaar, volgens een IMF schatting uit 2014), zijn de economische argumenten voor alternatieve energiebronnen ijzersterk geworden.

Geld verdienen en de wereld redden zijn niet langer als vis en chocopasta.

Piek olie 2.0: Vraag wordt vaag

Tussen de door oliemannen gedomineerde Bush regering en het inkomende Trump team, verstreken acht korte jaren. Als we de prijspiek van 2008 en de financiële implosie beschouwen als aan piekolie gerelateerde gebeurtenissen, lijken we vandaag in een compleet andere wereld te leven. Het Internationaal Energie Agentschap, de vice-president van BP Dev Sanyal, Statoil CEO Eldar Saetre, en anderen, spreken vandaag publiekelijk over "peak demand", of het stagneren en sneller dan verwacht dalen van de vraag naar het zwarte goedje.

Terwijl sommige groeilanden de historische fouten van de geïndustrialiseerde wereld naarstig kopiëren, maken anderen de sprong naar gedecentraliseerde en duurzame micro-elektriciteitsnetwerken.

In China, Europa en de Verenigde Staten staan elektrische wagens, nog steeds een niche, voor een doorbraak. (België hinkt wat betreft adoptie en laadinfrastructuur ver achterop). Een Bloomberg schatting geeft aan dat elektrische mobiliteit de vraag naar olie de komende vijf jaar met 2 miljoen vaten per dag kan doen verminderen in. Dat voorspelt niet veel goeds voor een oliemarkt die al hopeloos in de touwen hing bij een productieoverschot van schier 1 miljoen vaten. Beleggers die nog geld in de sector steken letten beter op. Wat er momenteel met de steenkoolindustrie gebeurt zou wel eens kunnen overslaan richting olie, en later ook gas.

Als we ons inbeelden, zoals Trump doet, dat de opwarming van de aarde een verzinsel is, dan nog gaat het voor olie-industrie sneller dan verwacht richting uitgang.

George Monbiot, auteur en milieu-activist, verklaarde: 'Er is meer dan genoeg olie voor het kapitalisme om klimaat en wereld volledig te frituren.' We kunnen ons dat niet veroorloven. Letterlijk. Zelfs een Amerikaanse president die allergisch is voor de realiteit, kan daar niets aan veranderen.

Tom Kenis

Bron: MO*: 16 januari 2017: <http://www.mo.be/analyse/peak-oil-20-de-vraag-droogt-op>

Tom Kenis (@tomkenis) heeft een achtergrond in Islamstudies en Internationale Betrekkingen. Hij woonde en werkte vier jaar in het Midden-Oosten en in Berlijn. Vandaag werkt hij als schrijver, publicist en vertaler in Brussel. Voor MO* concentreert hij zich op het Midden-Oosten, democratie, technologie en hernieuwbare energie.

23 dingen die ze je niet vertellen over het kapitalisme

2017 belooft een jaar van harde sociale strijd te worden. Een geïnformeerd mens is er twee waard. Af en toe verschijnt er een boek dat de lezer daarbij een handje toesteeft. Het boek '23 Dingen die ze je niet vertellen over het kapitalisme' van de Brits-Koreaanse econoom Ha-Joon Chang is zo een boek. Deze recensie dateert van 2011 maar heeft niets aan actualiteitswaarde ingeboet.

Boeken van economen zijn zelden aangename literatuur. Statistieken en jargon waar geen normaal mens uit wijs geraakt moeten bewijzen dat de auteur héél verstandig is, zoveel meer weet dan de gewone u en ik en dat economie iets is waar wij ons beter ver van af houden.

De economen doen dat immers zoveel beter: zelfs de economische crisis die op enkele uitzonderingen na door geen enkel lid van het korps van wereldeconomen werd verwacht, is geen reden om daar aan te twifelen.

Integendeel, zonder schroom gaan de economen-ideologen over tot de orde van de nieuwe dag: hoe is de crisis volgens hen ontstaan en hoe moet die dan opgelost worden (aldus spraken de heren – het zijn bijna uitsluitend 'heren' – in hun onbegrensde wijsheid).

Een degelijke kritiek van een soortgelijk 'econoom' kan je lezen in het artikel 'Zoveel onzin kan zelfs een column van Geert Noels niet verdragen' van Christophe Callewaert op deze site.

Vreemd genoeg – of misschien is dat juist logisch – krijgen de enkele economen die de crisis wél zagen aankomen nauwelijks aandacht in de massamedia. Integendeel, dezelfde 'experts' passeren sans gêne de revue. Schaamte is een onbestaand concept in de economie.

Ha-Joon Chang is geen man met linkse of progressieve ideeën

Ha-Joon Chang (Zuid-Korea, 1963) migreerde als student naar Groot-Brittannië en is er blijven hangen. Hij geeft les aan de faculteit Economie van de University of Cambridge.

Ha-Joon Chang is geen man met linkse of progressieve ideeën, hij gelooft dat een sociale vorm van kapitalisme mogelijk is. Net dat maakt zijn kritiek op de vrije markt en het kapitalisme zoveel geloofwaardiger dan wanneer het zou komen van een collega uit de progressieve linkse hoek.

Bovendien, nog iets waar hij als econoom verschilt van de meeste van zijn collega's, hij schrijft vlot en verstaanbaar, jargon vermijdt hij of hij legt het uit zonder ook maar een moment neerbuigend te klinken.

De '23 dingen' uit de titel:

1. Er is helemaal geen vrije markt
2. Bedrijven zouden niet beheerd mogen worden in het belang van hun eigenaars.
3. De meeste mensen in de rijke landen worden meer betaald dan zou moeten.
4. De wasmachine heeft grotere veranderingen in de wereld teweeggebracht dan het internet.
5. Ga uit van het ergste in je medemens en je krijgt het ergste.
6. Grotere macro-economische stabiliteit heeft de wereldeconomie niet stabiel gemaakt.

7. Een vrijemarktbeleid maakt arme landen zelden rijker.
8. Kapitaal heeft wel een nationaliteit.
9. Wij leven niet in een postindustriële maatschappij.
10. De VS heeft niet de hoogste levensstandaard in de wereld.
11. Afrika is niet voorbestemd voor onderontwikkeling.
12. Regeringen kunnen wel winners kiezen.
13. Rijke mensen rijker maken maakt de rest van ons niet rijker.
14. Managers in de VS worden te veel betaald.
15. De bevolking van de Derde Wereld heeft meer zin voor ondernemerschap dan die van de rijke landen.
16. We zijn niet slim genoeg om alles aan de markt over te laten.
17. Van alleen maar meer onderwijs wordt een land niet rijker.
18. Wat goed is voor General Motors is niet noodzakelijk goed voor de VS.
19. Ondanks de val van het communisme leven wij nog altijd in planeconomieën.
20. Gelijkheid van kansen is niet altijd eerlijk.
21. Een grote overheidssector maakt mensen meer open voor verandering.
22. De financiële markten moeten niet meer maar minder efficiënt worden.
23. Voor een goed economisch beleid heb je geen goede economen nodig

Een aantal van die '23 dingen' zal de lezer evident vinden, andere zullen veeleer de wenkbrauwen doen fronsen. Ik ga ze hier zeker niet allemaal toelichten, wie dat wil kan het boek lezen.

Allerlei manieren om het boek te lezen

Leuk meegenomen is het voorstel van de auteur aan de lezer om het boek op allerlei manieren te lezen. Wie niet helemaal zeker is van wat kapitalisme nu eigenlijk is, raadt hij aan om dingen 1, 2, 5, 8, 13, 16, 19, 20 en 22 te lezen.

Voor wie vindt dat zijn/haar leven er niet op vooruitgaat ondanks stijgend inkomen en steeds meer geavanceerde technologie geeft hij een andere lijst. De andere suggesties vind je vooraan in het boek.

Naar goede Angelsaksische traditie zijn alle hoofdstukken ongeveer even lang en hebben ze allen een gelijke structuur. Elk hoofdstuk begint met 'Wat ze je zeggen', gevolgd door 'Wat ze je niet zeggen', daarna volgen een aantal ondertitels over het 'Ding'.

Een goed voorbeeld is het onderdeel 'Het domste idee ter wereld' in Ding 2. (Bedrijven zouden niet mogen beheerd worden in het belang van hun eigenaars).

In dit hoofdstuk legt hij eerst uit waar de 'Ltd.' die je achter veel bedrijfsnamen ziet staan, vandaan komt en waarom 'beperkte aansprakelijkheid' een zeer slecht wettelijk concept is, enkel bedoeld om kapitaalcrachtige eigenaars te beschermen tegen hun eigen fouten ten koste van ... (u had het al geraden) de werknemers en de maatschappij.

Zeer leerrijk is ook Ding 11 waarin hij uitlegt dat de onderontwikkeling van Afrika een logisch gevolg is van het huidige economische systeem en totaal niet te wijten is aan een of andere inherente karaktertrek van de Afrikaan.

Ook zeer goed is Ding 15 waarin hij toelicht dat de bevolking van de Derde Wereld veel meer zin heeft voor ondernemerschap dan de bevolking van het rijke, zogenaamd bedrijvige, Westen.

Grappig is Ding 4 waarin hij de impact van het internet op de maatschappij relateert en in zijn juiste historische context plaatst.

Ik ben het niet altijd met hem eens, maar hij brengt goede ideeën aan. Het boek is eigenlijk ook een goed hulpmiddel om jezelf voor te bereiden op het debat met de economen-ideologen die onze massamedia overheersen.

Zijn besluit 'Hoe de wereldeconomie heropbouwen' is nogal beperkt en gaat te veel uit van een wereld waarin iedereen alleen maar fouten maakt met de beste bedoelingen in het achterhoofd.

Hij houdt er geen rekening mee dat de onderontwikkeling van de Derde Wereld niet zomaar een effect is van het huidige economisch systeem, maar een gewilde en bewust nagestreefde politieke doelstelling van zij die daar wel bij varen, zowel hier als in de Derde Wereld zelf. Een aantal van zijn aanbevelingen zijn echter zeker het overdenken waard.

Aanbevelingen het overdenken waard

Zo bijvoorbeeld zijn aanbevelingen dat 'De overheidssector moet groter en actiever worden' en 'De wereldeconomie moet oneerlijk worden ten voordele van de ontwikkelingslanden', zijn pleidooi voor meer protectionisme, meer regulering van de financiële markten en de intellectuele eigendomsrechten.

Dit zijn immers de beleidsmethodes die de rijke landen hebben toegepast toen ze zelf nog ontwikkelingslanden waren. De wereld moet zonder meer 'unfairly favourable' worden voor de Derde Wereld.

Dit boek is een solide afrekening met de overheersende economische dogma's van de laatste veertig jaar.

Ook in 2017 nog steeds een aanrader.

(Dit is recensie die op 20 juli 2011 voor het eerst verscheen op de website, alleen de intro en de datum werd aangepast)

Ha-Joon Chang, 23 dingen die ze je niet vertellen over het kapitalisme Kritische analyse van het vrijemarktdenken, uitgeverij Nieuw Amsterdam, november 2010, 304 p., ISBN 9789046809310. (Nederlandse vertaling van 23 Things They Don't Tell You About Capitalism, Penguin Books Ltd, 2010)

Deze recensie is gebaseerd op de Engelstalige versie van het boek, gepubliceerd bij Bloomsbury Press.

Lode Vanoost

Bron: DeWereldMorgen: woensdag 20 juli 2011: <http://www.dewereldmorgen.be/artikel/2011/07/20/23-dingen-die-ze-je-niet-vertellen-over-het-kapitalisme>

Schrank

Bron: The Independent on Sunday: <http://www.independent.co.uk/>